

Schilderen in de vierde dimensie

Hoeveel seconden was het ook alweer? Hoe lang kijkt de gemiddelde bezoeker volgens onderzoek naar een gemiddeld schilderij in een museum? Het exacte aantal is me ontgaan, maar het is verbijsterend weinig. Ik herinner me wel dat uit de beperktheid van deze tijdspanne werd afgeleid dat de hedendaagse mens door moderne technologie tot ongeduld veroordeeld is en meer van dit soort cultuurpessimistisch broddelwerk. Het is namelijk de vraag of *wij* alleen besluiten kort te kijken: het kunstwerk zelf speelt ook een rol.

Sinds de film de vertelfunctie van de schilderkunst heeft overgenomen vormen narratieve schilderijen in musea een minderheid. Schilderkunst is, in het grootste deel van de 20ste eeuw, van Mondriaan en Malevich tot Rothko en Newman, een teken dat een directe indruk wil maken, niet langer een verhaal dat zich langzaam laat aflezen. Op deze kortstondigheid, dit flitsende inzicht, dat de ontmoeting met een schilderij ons biedt, baseerde Michael Fried begin jaren zeventig van de vorige eeuw zijn veroordeling van de Minimal Art. Kunst die met de beschouwer mee beweegt, die zich om hem heen plooid om hem te verleiden, maar die hem geen openbaring in een enkel moment bood, was in zijn ogen niet meer dan een slechte vorm van theater.

Het werk van Régis Gonçalves schaart zich in deze traditie van snelle, niet theatrale schilderkunst. Tenminste, op het eerste gezicht. Zijn felle kleurvlakken, waarop soms een enkelvoudige vorm of voorstelling te zien valt, onthullen bij geduldige bestudering niet meer dan bij hun eerste openbaring. Zijn recentere werk, waarin verschillende materialen gecombineerd worden tot maskerachtige constructies, lijkt hier niet helemaal bij aan te sluiten, maar wanneer we ze een voor een bekijken lijken ze nog te vragen om een snelle blik. Veel ingewikkelder wordt het echter in de installaties waarin hij meerdere werken als ensemble bij elkaar hangt. Dan worden we gedwongen ze een voor een, maar ook als geheel rustig te bestuderen.

Onderzoek, en dan met name kunst als onderzoek, ligt aan de basis van deze overgang van het enkelvoudige werk naar het ensemble. Onderzoek kent namelijk altijd een verloop in tijd. Niet alleen kost het veel tijd om iets grondig te bestuderen en te doorgronden, de resultaten hebben ook tijd nodig om zich te ontplooiën. De combinatie van schilderkunst en onderzoek leidt zo onvermijdelijk tot een uiteenzetting die de directe werking van de schilderkunst eerder ondervraagt dan bevestigt. Die ondervraging kent in het werk van Gonçalves verschillende vormen. Tijdens zijn academitijd al begon hij schilderijen in series te maken en tijdens zijn studie *artistic research* richtte hij zich op de werking van schilderijen in relatie tot de ruimte waarin ze geëxposeerd worden.

Deze stap sluit aan bij de inzichten waarmee de Minimal kunstenaars Fried's veroordeling bestreden. Het schilderij kan zijn flitsende effect namelijk alleen bereiken doordat het is opgenomen in een bijzondere ruimtelijke constructie die we galerie, tentoonstelling of museum noemen. De vierde dimensie die in het schilderij afwezig lijkt is bij nader inzien de voorwaarde van ons bezoek: we zijn al deel van de vertelling voordat we een kunstwerk gezien hebben.

In Gonçalves's maskerachtige assemblages en constructies keert dit inzicht terug in het werk zelf. Culturele elementen met uiteenlopende achtergronden komen er bijeen als resultaat van een onderzoek naar de sporen die ons idee van cultureel verschil bepalen. Nog steeds kost het weinig tijd om deze schilderijen te ondergaan, ze openbaren direct hun werking. Maar hun werkelijke ontsluiting vergt geduld en aandacht, net zoveel geduld en aandacht als Gonçalves in het maken ervan gestopt heeft.

Jeroen Boomgaard Coordinator Artistic Research - Universiteit van Amsterdam. Lector Kunst en publieke ruimte - Gerrit Rietveld Academie, Amsterdam.